

УДК 37. 091. 3:78(075.8)

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри музично-теоретичних та
інструментальних дисциплін
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький
ORCID iD 0000-0003-2760-275 x
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО- ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вступ України до Європейського освітнього простору уможливило створення необхідних умов для опанування молоддю культурою різних народів і країн світу. Розвиток художньо-естетичних смаків у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін образотворчого мистецтва позитивно впливає на формування світогляду та інтелектуально-художнього мислення, сприяє професійному становленню та формуванню педагогічної майстерності. За такого підходу обґрунтування проблеми розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерел педагогічного та мистецького спрямування підтверджує, що вітчизняними та зарубіжними науковцями, зпоміж яких: Є. А. Антонович, С. М. Демчак, М. В. Кардашов, С. В. Коновець, В. С. Кузін, Л. М. Масол, О. М. Олексюк, О. М. Отич, В. І. Проців, О. П. Рудницька, С. П. Свид, Е. В. Шорохов, різною мірою досліджено та розкрито ті чи інші питання художньо-естетичного виховання, професійно-педагогічного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Тематика нашого наукового пошуку значно доповнює дослідження названих авторів, уможливило усвідомити особливості розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва.

Мета статті. Виходячи із заявленої проблематики, мета статті полягає в обґрунтуванні процесу розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усвідомлення розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих

дисциплін уможливило уточнення основних дефініцій дослідження, а саме: «художньо-естетичний смак», «майбутній фахівець образотворчого мистецтва», «професійно-орієнтовані дисципліни».

Щодо першої дефініції, а саме «художньо-естетичний смак», варто зазначити, що цей феномен знаходиться у полі зору науковців починаючи з кінця ХХ століття, коли О. П. Рудницькою було запропоновано концепцію художньо-естетичного виховання, якою передбачено опанування майбутніми вчителями мистецьких дисциплін образотворчим, музичним та хореографічним мистецтвом.

За такого підходу доцільно зазначити, що відповідно до нової концепції художньо-естетичного виховання поняття художньо-естетичний смак сформувалося у науковому середовищі значно раніше й інтерпретується нами як здатність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва залежно від його духовного розвитку та інтелектуально-художнього досвіду сприймати та оцінювати міру довершеності предметних та духовних цінностей. Художньо-естетичний смак формується в процесі активної творчої діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва й інтегрує з формуванням художньо-естетичних інтересів і уподобань.

Художньо-естетичний смак певним чином впливає на поведінку вчителя, прийняття рішень в тих чи тих умовах культурно-освітнього середовища. Крім того, позитивно чи негативно впливає на вибір засобів художньо-творчої діяльності та формування відносини вчителя з учнями і оточуючим середовищем.

Західноєвропейські науковці неодноразово наголошували на тому, що смак може бути результатом спадковості або тривалого і ретельного виховання. Невипадково французький філософ Вольтер у праці «Смак» звертав увагу на художню природу смаку і пов'язував його формування зі сприйманням різних творів мистецтва, і

насамперед образотворчого мистецтва. Французький теоретик мистецтв Шарль Баттьо наголошував, що смак є вродженою здатністю людини, спрямованою на осягнення прекрасного в природі й мистецтві.

Тож цілком закономірно, що розвиток художньо-естетичного смаку майбутніх учителів образотворчого мистецтва є сембіозом генетично наслідуваного та накопиченого в процесі життєдіяльності досвіду спілкування з шедеврами кращих художників різних епох і творчих напрямів. За такого підходу майбутні вчителі образотворчого мистецтва у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін на основі сприймання і усвідомлення краси в мистецтві повинні виховувати власний художньо-естетичний смак. Безумовно, що тільки досконалі твори художників впливають на розвиток чуттєво-інтелектуальної сфери особистості й можуть бути активним засобом формування розвинутого художньо-естетичного смаку.

Не викликає сумніву, що твори всесвітньо відомих митців і художників завжди були зразком формування здорових художньо-естетичних смаків, які поєднували емоційне і свідоме. Почуття й емоції, які виникають при сприйманні творів образотворчого мистецтва, є результатом усвідомлення образного змісту твору, історичних умов, котрі спонукали художника до його написання, особливостей авторського стилю. Це уможливує розвинути емоційну сприйнятливість, реалізувати власні здібності, спрямувати зусилля на формування художнього світогляду, базових якостей особистості.

Слід зауважити, що емоційне і свідоме сприйняття творів образотворчого мистецтва залежить від загальної вихованості, рівня культури особистості, попереднього досвіду, установки на сприймання. Цей принцип навчання в теорії і методиці образотворчого мистецтва відтворює сутність художньої діяльності, є твердженням достовірності естетичної теорії Гельвеція у трактаті «Про розум».

Відносно другої дефініції, а саме «*майбутній фахівець образотворчого мистецтва*», то насамперед це професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах мистецького спрямування для подальшої педагогічної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах та позашкільних виховних закладах естетичного спрямування.

І врешті-решт, відносно дефініції «*професійно-орієнтовані дисципліни*», то це

дисципліни навчального плану, які забезпечують теоретичну та практичну підготовку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. З-поміж них такі: історія образотворчого мистецтва, історія українського образотворчого мистецтва, живопис, рисунок, теорія та практика рисунку, теорія та практика живопису, теорія образотворчої грамоти, теорія та практика декоративно-прикладного мистецтва, колористика, урбаністичний пленер, композиція, комп'ютерне моделювання.

Завдання професійно-орієнтованих дисциплін полягає у формуванні професійної здатності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до методичного управління процесом художнього навчання студентів на заняттях із дисциплін художнього циклу. Процес навчання спрямований на формування та підвищення рівня професійної компетентності, якості методичної підготовки та професіоналізму. Ознаками визначення рівня якості освіти, що характеризують високий професіоналізм, методичну здатність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва є: професійна методологічна компетентність, у тому числі методична майстерність; потреба працювати якісно з високою ефективністю; самостійність мислення, різноманітність способів дій; уміння обґрунтувати творчий педагогічний метод та форми особистої методичної діяльності й бачити перспективу розвитку ідей, потребу в постійному розширенні й поновленні своїх знань; здібності до пошуку нових форм та методів навчання, що забезпечують методичну грамотність та технологію розв'язання завдань художньо-педагогічної освіти.

Принагідно зауважимо, що на тлі сталих традицій та підходів стосовно вивчення професійно-орієнтованих дисциплін у вищих навчальних закладах мистецького спрямування майбутніми вчителями образотворчого мистецтва вартісним вважається обґрунтування та застосування структурно-функціональної моделі формування художньо-естетичного смаку, спрямованої на підвищення якості професійної підготовки, реалізації вимог щодо художньо-інтелектуального розвитку та творчого удосконалення майбутніх фахівців у мистецькій галузі.

У структурно-функціональній моделі розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін ми пропонуємо виокремити наступні блоки: теоретичний, організаційний, методичний, результативний.

У межах *теоретичного блоку* моделі визначено мету (розвиток художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін); з'ясовано основні підходи (культурологічний, гуманістичний, особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, системний) та принципи (науковості, наступності, міжпредметності, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, стабільності і динамічності, циклічності) реалізації процесу розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. Серед інноваційних підходів варто виокремити наступні: діалогічний підхід; коуч-підхід, флеш-підхід у «один постріл» та ГРІФІК-підхід, заснований на реалізації концепції інклюзивної освіти.

До організаційного блоку зараховуються етапи впровадження моделі розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін (підготовчий, відтворювально-творчий, когнітивно-індивідуальний, конструктивно-творчий); організаційно-педагогічні умови (мотивація викладачів вищих навчальних закладів до розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін; створення незалежного навчально-методичного забезпечення процесу розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін; застосування інтерактивних форм і методів навчання в процесі розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін).

Методичним блоком моделі об'єднано форми, методи, засоби навчання з метою розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, які також уможливають підвищення рівня якості освіти, сприяють засвоєнню теоретичних знань, практичного досвіду, здатності до творчого зростання, уміння віднаходити самостійні раціональні рішення з втілення художньо-образного змісту композиції та оригінальність образотворчих і виразних засобів живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури та дизайну. Методичний блок є

інструментарієм та наочним джерелом формування художньо-естетичного смаку та духовної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Результативний блок моделі конкретизується в компонентах, критеріях та показниках, які характеризують рівні розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін (високий, середній, низький). З-поміж компонентів варто назвати полімотиваційний, когнітивно-інтелектуальний, гедоністичний, рефлексивний.

Полімотиваційний компонент вважається важливим фактором забезпечення досягнень у тих чи інших видах образотворчої діяльності. Полімотивація інтерпретується як спонукальний параметр інноваційно-психологічного клімату. Наявність високого рівня мотивації й активності стимулює найбільшу кількість мотивів діяльності. За такого підходу полімотивований майбутній вчитель образотворчого мистецтва наполегливо працює на пленері, розвиває художньо-естетичний смак у практичній роботі з творами живопису, графіки, архітектури, декоративно-прикладного та декоративно-ужиткового мистецтва. Полімотиваційний компонент художньо-творчої діяльності майбутніх фахівців образотворчого мистецтва комплексно впливає на розвиток художньо-естетичного смаку, інтелектуально-творчих здібностей та позитивно впливає на професійне становлення майбутніх фахівців образотворчого мистецтва.

Когнітивно-інтелектуальний компонент (пізнавальний, теоретичний) стосується освіченості студентів, рівня їхніх знань, що розкриваються у змісті художньо-творчої діяльності. Насамперед когнітивно-інтелектуальний компонент передбачає сформованість уявлення про образотворче мистецтво (живопис, графіка, архітектура). Зокрема, живопис (пейзаж, натюрморт, портрет, жанрова картина); графіку (книжкова, силуетна, плакат тощо); архітектуру (народна, житлова, промислова, громадська). До того ж, дизайн (паперова пластика, конструювання, моделювання, макетування), декоративно-ужиткове мистецтво (писанкарство, витинанки, декоративна пластика, народні іграшки, розпис, народне малярство) також сприяють оволодінню смисловими значеннями базових понять з професійно-орієнтованих дисциплін та є фактажем художньо-ілюстративних явищ.

Гедоністичний компонент є показником отримання насолоди від спілкування з мистецтвом і реалізації накопичених знань у творчості. Мистецтво виступає засобом художнього спілкування, отримання задоволення і насолоди в процесі художньо-творчої діяльності, спрямованої на створення творів мистецтва у певних видах образотворчої діяльності. Тож цілком закономірно, що співпереживання в процесі співтворчості спонукає відчуття радості та внутрішнього хвилювання, стимулює особистість до інтелектуально-творчої діяльності, спрямованої на розвиток художньо-естетичного смаку, інтересу та уподобання. Усебічно розвинена особистість спроможна позитивно оцінити естетичні явища у навколишньому середовищі й мистецтві та позитивно вплинути на подальший розвиток і створення нових художніх і мистецьких цінностей.

Рефлексивний компонент уможливорює здійснити аналіз власної професійно-педагогічної діяльності в галузі окремого художньо-творчого проекту, здійснити корегування за формою чи змістом, прогнозувати можливість залучення нових інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання для реалізації поставленої мети. Рефлексивний компонент уможливорює прогнозувати результат, передбачити необхідність професійного розвитку і саморозвитку, позитивно впливає на формування загальнолюдських якостей та сприяє розвитку художньо-естетичного смаку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Цілком зрозуміло, що розвиток художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін доцільно вивчати за такими критеріями: *мотиваційно-ціннісний, цільовий, знанневий, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний.*

Упровадження моделі розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін передбачало підготовчий, відтворювально-творчий та конструктивно-творчий етапи. Ефективність запровадження моделі забезпечувалася такими формами, як майстер-класи, майстерні плерного живопису, майстерні розпису по склу, малювання пастеллю, майстерні гравюри, майстерні скульптури, навчанням натюрморту гуашшю, створенням копії роботи майстра.

Так, майстерня плерного живопису,

яку проводили у формі майстер-класів студенти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка у межах Дня художника на Театральній площі міста Кропивницького, була жвавою та корисною як для споглядачів, так і для тих, хто брав у ній участь. Мета її проведення полягала у тому, щоб навчити художників-початківців та заохотити до цього новітнього виду мистецтва інших людей. Предметом уваги починаючих живописців був натюрморт, складений із простих, але яскравих предметів. Навколо нього знаходилися студенти першого, другого та третього курсів з етюдниками, до них підходило багато зацікавлених людей, деякі спостерігали за процесом, проте більшість виявила бажання спробувати намалювати композицію самостійно. Студенти, немов справжні викладачі, розповідали про форму та колористику натюрморту, давали поради з приводу того, як змішати потрібний колір або з чого треба починати роботу фарбами.

Тож цілком закономірно, що проведення таких майстер-класів сприяє розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва, спонукає їх до подальшої художньо-творчої діяльності, створює необхідні умови для формування власного стилю творчості.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. З огляду на сказане та зважаючи на недостатню розробленість зазначеної наукової проблеми варто наголосити, що розвиток художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін є актуальним і своєчасним. Розробка та запровадження структурно-функціональної моделі розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва уможливить формування педагогічної майстерності вчителя образотворчого мистецтва, позитивно вплине на формування духовних цінностей. Перспективи подальших наукових пошуків зумовлені розробкою нових технологій впливу на процес розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва, формування інтелектуально-художніх здібностей та загальнолюдських і професійних якостей.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є. А., Свид С. П., Проців В. І. Художні техніки у школі. – К., 1994. – С. 19–22.
2. Демчак С. М. Образотворче мистецтво. Альбом-посібник для 4 класу. – Тернопіль, 2016. – 56 с.

3. Кардашов М. В. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: 2007. – 296 с.

4. Коновець С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі: Методичний посібник. – К.: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 2007. – 80 с.

5. Кузин В. С. Методика обучения изобразительному искусству в школе. – М.: Просвещение, 1989. – 129 с.

6. Шорохов Е. В. Методика преподавания композиции на уроках изобразительного искусства в школе. – М., 1977. – 143 с.

REFERENCES

1. Antonovych, Ye. A., Svyd, S. P., Protsiv, V. I. (1944). *Khudozhni tekhniky u shkoli*. [Art techniques in school]. Kyiv.

2. Demchak, S. M. (2016). *Obrazotvorche mystetstvo. Al'bom-posibnyk dlya 4 klasu*. [Art]. Ternopil'.

3. Kardashov, M. V. (2007). *Teoriya i metodyka vykladannya obrazotvorchoho mystetstva*. [Theory and methodology of teaching fine arts]. Navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchlykh navchal'nykh zakladiv. Kyiv.

4. Konovets, S. V. (2007). *Obrazotvorche mystetstvo v pochatkoviy shkoli*. [Fine Arts in Elementary School]. Metodichnyy posibnyk. Kyiv. Instytut pedahohiky i psykhohohiyi profesynoyi osvity APN Ukrainy.

5. Kuzyn, V. S. (1989). *Metodyka obuchenyya yzobrazytel'nomu yskusstvu v shkole*. [Methodology of teaching fine arts at school]. Moscow. Prosveshchenye.

6. Shorokhov, E. V. (1977). *Metodyka prepodavannya kompozysyy na urokakh yzobrazytel'noho yskusstva v shkole*. [Method of teaching composition at the lessons of fine arts at school]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Наукові інтереси: становлення і розвитку мистецької освіти в Україні, теорія і методика викладання мистецьких дисциплін

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHERKASOV Volodimer Fedorovich –

doctor of pedagogical sciences, professor department of music-theoretical and instrumental subjects of Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University

Circle of scientific interests: the formation and development of the formation and development of artistic education in Ukraine, the theory and methodology of teaching artistic disciplines.

Дата надходження рукопису 21. 09. 2017 р.

УДК 37.378

КИСЛЕНКО Дмитро Петрович –

кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка
e-mail: kyslenko.d@gmail.com

ВЕКЛИЧ Віктор Андрійович –

слухач Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заступник начальника Управління поліції охорони в м. Києві Національної Поліції України
e-mail: kyslenko.d@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЛІЦІЇ ОХОРОНИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний розвиток суспільства характеризується все більшою залежністю від інформаційних процесів, які розвиваються стрімкими кроками. Зі вступом України в світовий інформаційний простір,

сучасними темпами розвитку інформаційних технологій, систем зв'язку та комунікацій з'являються нові види злочинів, об'єктом злочинного посягання яких є інформаційна безпека. Внаслідок цього захист інформації є одним із основних напрямків, які потребують